

Megállítottam az időt

IFJ. LELE JÓZSEF

(Szeged)

Tápén születtem, ebben a mások által alföldi tündérfalunak nevezett Szeged melletti községben. Abban az évben, amikor kitört a második világháború.

Az akkori falunak a Szeged felé eső része volt a *Tigér-hát*, az Algyő felé eső pedig a *Fölvég*. A ház, illetve annak nyári konyhája, amelyben születtem, a Kolozsvári utca 18. alatt volt. Apai nagyapámék háza állott a kétszázhusz négyszögöles portán. Családi hagyomány szerint dédapám (Lele Ambrus) is itt lakott idős korában dédanyámmal, Nagy Terézzel együtt. Nagyapámék öten voltak testvérek: Ambrus, Lajos, Anna, Mihály és István. Utóbbi kettő voltak nagyapám, lévén az apám Mihály nagybátyja legfiatalabb lányát vette feleségül. Mihály a módos Fodor családból vette feleségül Etelkát, István pedig a Vincze (Bálint) család Anna leányát. Dédapámat a mai legidősebbek *öreg Ambrusként* emlegetik, akinek akkor *egyedi* és különleges keresztnévét gyermekei már ragadványnévként viselték, s lettek ők az *Ambrus gyerökök*. Hasonló volt a helyzet apai nagyanyám esetében is. Édesapja Vincze Bálint volt, s a gyermekek lettek a *Bálint gyerökök*, s lett az apai nagyapám *Ambrus Pista*, a nagyanyám pedig *Bálint Annus*. Gyermekeik – István, Mihály, Antal és József – közül csak Antal vitte tovább a ragadványnevet.

A ház *ágasos csömölyegfallal* készült, náddal fedték. Az utcai *nagyház*nak két ablaka volt, melynek ablakszárnyai között vasrácsozat volt. Az oldalsó falon is volt hasonló ablak korábban, mivel a ház építéskor alatta kiskertet alakítottak ki. Amikor a színeljét az utcáig nyújtották vályogfallal, akkor is megmaradt az oldalsó ablak, de szerepe már nem volt.

Az udvarból szín alá, onnan a *nagykonyhába* jutottunk. Balra nyílt a nagyház, melynek hossza hét, szélessége öt méter volt. Jobbra nyílt a kamra. A nagyházban *öt kenyeres* kemence szolgált télen melegítésre, nyáron és télen kenyér és kalács sütésre, cserépedényes kosztok főzésére. Az 1930-as években a nagykonyhában is építettek sárkemencét, azt a szín alól fűtötték.

A nagyházban a bal első sarokban állott egy négy fiókos sublót. Fiókjában nagyanyám ruhái, a tetején fajansz és porcelán *cseptrösök* (komaedények, festett oldalú bögrék, kisebb-nagyobb szentszobrok, üvegpoharak, amelyek a hófehér és csipkés szélű sublót terítőn pihentek. A legalsó fiókban mosott és vasalt lepedők, kivarrottas végű párnahuzatok, firhangok (függönyök), koleda (ágy) terítők, asztalterítők és más kelmék voltak. Mindennek megvolt a sublótbeli helye.

A két ablak között egy két végén karos pad, előtte asztal volt. A leterített asztalon télen cserépkancsó, tavasztól ősziig vázába tett virág volt. A szomszédék felőli *hosszúfal* mellett két gólyalábas ágy állott egyvégben, rajtuk hat-hat kivarrottas végű, úgynevezett *fölvetős* párnával. Egy-egy ágy előtt két-két karszék volt. A hátsó ágy végében, az ágytól egy méternyire épült a hatalmas kemence, amelyben hajdan öt kerek kenyér és egy kisebb cipó sült egyszerre. Padkáját rongypokróccal terítették le. *Vállán* pihent a mángorló, az előbbre nyúló *kisvállán* volt egy cserép gyertyatartó

viasz gyertyával, mellette a gyufatartó. Hol az asztalon, máskor éppen a kisvállon volt a helye a vekkerórának.

Az ajtó mögött volt egy újabb gólyalábas ágy, de azon nem voltak díszes végű párnák, csak egy fehér huzatos és paplan. A sublót sarokra volt beállítva, mely mögött-fölött szintén sarokba volt akasztva a tornyos falitükrös. Két oldalánál Jézus szíve és Mária szíve színes olajnyomat képek függtek. A pad fölött – a két ablak között – egy nagyobb Szentháromság kép függött, az első ágy utca felé eső vége fölött pedig a Pádúai Szent Antal kép. A két ágy fölött is képek függtek, az első fölött Mária mennybemenetele, a hátsó fölött Mária megkoronázása. A hátsó ágy fölött Szent Család kép volt, s az ágy és a sublót közötti helyen állott két sifonszekrény.

A nagyház évente újra fehérre meszelt, nagy- és kisgerendás, földje tehéngana-jos sárgaföld-lével gyakran mázolt volt. A nagyházban az asztal fölött függött a petróleumos lámpa.

A nagy konyhát kipadoltatták és azt világosbarnára festették. A mennyezet le volt pallatolva. Valamikor az innen fűthető kemence és a berakott tűzhely és katlan miatt – mondták eleim – itt szabad kémény volt, s a tűzhelyek mellől ki lehetett látni az égre a kéményen át. A hátsó falon közel akkora ablak volt, mint az utcaiak, amely elé a szomszédék kertjében ágasra szegezett deszka ellenzöt csináltatott nagyapám, hogy ne lássanak át a szomszédba. Akkor ez kötelező volt. A nagy konyhában volt két részből álló sarokpad az ablak alatt, előtte egy alján kereszt alakban összeszerkesztett lábú asztal. A padokat itt is rongypokróccal takarták, melynek szögletében volt a fedeles kenyeres kosár. A másik sarokban volt egy gólyalábas ágy, ami a kamraajtóig ért. A kamraajtó és a nagykonyha bejárati ajtaja között volt a már említett kemence, amelynek kellő hely hiánya miatt nem volt padkája. Ez a kemencét világoszöld olajfestékkel mázolták be.

A kemencével szemközti sarokban volt egy festetlen hokedli, rajta lavór, mellette szappantartó és szappan, a törülköző a bejárati ajtó kemence felőli részén egy szegen lógott. A lavór fölött volt a kefetartó és a fésűtartó helye. Az ágy lába mellett tartotta nagyapám a *csizmavető fakutyát*, beljebb pedig egy faládikát kevés homokkal. Ebbe tisztította a pipáját, mely utóbbit hetente tisztította ki.

A nagyház ajtó mellett a nagy konyha falán volt a szép hangú, szekrényes falióra, mellette a pad fölött régebbi Mária szíve és Jézus szíve kép, közöttük a szentelt gyertyapár.

Az ágy fölött volt egy fészület, alatta a Házi áldás, az mellett két kis ovális szentkép. A falióra és a Mária szíve kép között voltak a családi képek. Fölül nagyapám, nagyanyám és apám, alul a három fiútestvér: Antal, István és Mihály. Ebben a konyhában az ablak és a Jézus szíve kép között fali petróleumlámpa világított este. Az ágy oldala fölött Szent József a kis Jézussal színes olajnyomat függött, alatta kis keretben Őrangyalok kép.

A kamrában több stelázi, két nagyobb asztal, pad, húsvágó tőke, kisszékek és karszékek és egy almárium voltak. Falba vert szegeken csizmapárok, nagykabátok, karikába szedett kocsikötelek, nagy vājling, kisebb-nagyobb *tepszik*, nyújtódeszka, mángorlófa, párszárító és más szükséges dolgok lógtak. A nagygerendán sorakoztak a szappandarabok, a hátsó sarokban pedig a disznó egyet s másoknak volt a helyük. Az ágy végében volt egy kis lisztes hambár, melynek egyik részében a kenyér-, rétes-

félék készítéséhez való lisztet tartották. A stelázsikon cserépfazekakban sorakoztak a szilvalekvárok, az üvegben eltett baracklekvárok, kevés üvegben befőttek, és az egyik stelázsai alsó polcán egy kötetlen demizsonüvegben egy jó illatú ágyaspálinka. Télen különleges illatot adott a dézsás savanyú káposzta, amelyből gyakran került asztalra, csak magában, vagy kenyérrel.

A kamra ablaka a főépülettel egy fedél alá épült istálló előtti színre nyílt, ez is vasrácsos volt.

A főépület egykori kis színlját, mint fõntebb jeleztem, késõbb kiépítették az utcáig, s lett a kis színljból egy hosszú *kiskonyha*. Ennek három ablaka az udvarra, egy az utcára nézett. Az ajtón belül balról volt a berakott tûzhely. Mellette egy hosszú támlás karos pad, elõtte asztallal. A másik oldalon az utcai ablak alatt állott egy gólyalábás ágy, az ablak alatt és az ágy végében több karszék. A falon kisebb búcsús szentképek és a falinaptár mellett a madzaggal szegre akasztható Kincses Kalendárium. Itt is fali petróleumlámpás világított este.

Akár a kiskonyhába, akár a nagykonyhába az úgynevezett *pitvarból*, vagy fûtõbõl lehetett jutni. Mert hogy innen fûlt a nagykonyhában lévõ kemence. A pitvarban egy kemence szája felõli oldalon volt egy szép faragású kaszni (almáriomnak is mondtuk). Mivel ebben a helyiségben három ajtó, a kemence szája és két udvarra nézõ ablak is volt, több bútor el sem fért. Egyetlen szék és egy kis sámlis volt a fõbejárat és a kiskonyha ajtaja között. A kiskonyha és a nagykonyha ajtói közötti falon búcsúban vett kivarrottas szövetkép függött, amelyen a gémeskútnál álló fiatal pár alatti szöveg így szólt: Ki az urát szereti, fõzni valót hoz neki.

A kiskonyha és a pitvar nagyméretû piros téglákkal volt kirakva. Az ablakon fehér, *slingeltes* firhangok (függönyök) voltak, az ajtókat és az ablakokat barnára – az utcaiakat kékre – festették. A ház eleje – az oromzat is – kőporozott, az udvari rész pedig tapasztott és fehérre meszelt volt.

A nádazást az 1940-es évek legelején cserélték le hódfarkú cserépre. Ugyanakkor verték le a homlokzat tapasztását, helyébe maltert, arra kőport vittek föl, és az addigi deszka oromzat helyébe téglát, s arra is kőport tettek.

A lakóépület végében egy deszkaajtó nyílt, melyen át falépcsõn lehetett följutni a padlásokra. Igen, a padlásokra, mivel a lakóépület és az istálló padlása is csak itt volt megközelíthetõ. A téglaoszlopos, két méter széles, nyolc méter hosszú ereszet alatt a következõ ajtó az istállóba vezetett. Ennek két végében voltak jászlak, mivel jobbról voltak a lovak, balról az ökrök és egy tehén.

Az istállóval lezárult a fõépület. Ennek végéhez épült az 1900-as évek legelején – még dédapám idejében – a kétszintes magtár. Ez már téglapépület volt, kétszárnyas ajtóval és a padlástérbe vezetõ tíz méteres grádicsal. Ezen az épületen is hódfarkú cserép volt, falain fél négyzetméteres vasrácsos ablakok, mint szellõzőnyílások.

A magtár végében volt a hatalmas polyvás, melynek gerendázatán tárolták a szénát és a lucernát. De itt volt a takarmánytõk, kis veremben a takarmánycékla is.

A polyvás oldalától keresztben az udvar derekáig egy nagy, teljesen cserepezett disznóól volt, melynek alja félig ki volt kövezve, a belsõ fele fõvennyel volt töltve.

Az ól mellett egy méternyire volt a farakás, a rözse, majd a szalmakazal, mellette, de már a másik szomszéd kerítésénél pedig a szárkúp, a trágyarakás és az udvari

illemhely. Ez mellett egy fedél alatt volt a vályogfalú és kis cserepes kacsáól és tyúkól, melynek padlásán voltak a kapák, a kaszák és egyéb gazdasági kéziszerszámok.

A kacsáól előtt egy négyzetméteres beton kacsafürdető volt, abban mindig tiszta víz, mivel abból ittak a szárnyasok.

Ezen épület mellett – egy-másfél méterrel – épült egy fedél alá (az udvarvég felől indulva) egy fiaztató ól, a kocsiszín és a hatszor ötös nyári konyha. A kocsiszínbén épült meg az 1930-as évek elején a füstölő és a kazán, mivel apám mészáros és hentesként itt sok disznó dolgait főzte, sütötte és füstölte. A féltetejű épület utca felé eső végében, a nyári konyhában volt egy berakott tűzhely. Egy méternyire tőle állott egy gólyalábas ágy. A végfal és a hátsó fal előtt a sarokpad ölelte az asztalt, melynek sarkában volt a kenyérkosár. Az ajtó mögött két szék és egy hokedli állott. A hokedlin, mint a nagykonyhában is, vizes lavór volt szappannal, az ajtófélfába vert szegen pedig a törülköző lógott. Az ablak az udvarra nézett, amely alatt deszka alkalmatosságon sorakoztak a vizes köcsögök, télen a kevertes vödör is. Ebben a nyári konyhában születtem 1938. február 17-én.

Az udvar ezen oldalát egy téglából épített és piros cseréppel fedett mészárszék zárta udvari és utcai ajtókkal, és egy udvarra néző ablakkal. Ennek alja mozaiklapokkal volt kirakva. Falait évente többször is kellett fehér mésszel meszelni. Előtte fából ácsolt rénfákba vert cinkezett vashorgok szolgáltak a tagolt és tökehússok tárolására. A pult az utcai bejárattal szemben volt, a jeges pedig azon ajtó szárnya mögött. Az utcára ugyanis egy külső levélajtó és egy belső, üvegezett ajtó nyílt, mely fölött az utcán egy léckeretes bádóg táblának egyik szélén egy sertésfej, a másikon egy tehénfej közé volt írva: Lele József mészáros és hentes.

A lakóépület nagy padlásterében kenderkötelek szolgáltak ruhák szárítására. Az istálló padlásán széna volt, és kevés lucerna, amelyeket az istálló előtti színre nyíló szénabedobó lyukon lehetett föl- és lehajigálni. De ott tartották a gyékény kévéket is, amelyeket nagyanyám telente földolgozott.

A magtár padlása volt az én gyermekkori birodalmam. Volt ott kisebb-nagyobb cserépfazék, közöttük 30 és nem egy 50 literes is. Ide tették föl a használatból kiesett szentképeket, vasfazekakat és -lábasokat, a kancahordókat, dézsákat, olyan lószerszámokat, amelyeknek egyes részeit a használatban lévők javításához használták, szekér, kocsi és szánrészeket, sőt egy egész parasztkocsit szétszedett állapotában.

Nagygazda tulajdonosságra utalt, hogy az udvar teljes egészében vasas téglával volt kirakva. S mivel voltaképpen minden hasznosítható helynek funkciója volt, az udvarban csak két fa állott: az ól és a farakás, illetve a szalmakazal és a szárkúp között.

Amikor szüleim megvásárolták a főutcán lévő Hodács pék házát, felköltöztek és ott nyitottak anyaüzletet, s lett az eredetiből fióüzlet. Jómagam, mint a legfiatalabb fiúunoka a nagyszülőknél maradtam, és mindaz, ami engem ott tizenhat éves koromig körülvelt, s amiket csináltam, mindenestől belém ívódott. A nagyház földjének mázolása, a kemencébe való fűtőanyagok behordása, az istállók, az ólak és a nagy udvar tisztántartása, a kacsák kopasztása, a szükségképpen házfaltapasztáshoz sár elkészítése, a tavasztól késő ősziig való gazdasági munkák végzése, a jószágokkal való bánás, benne az etetés, az itatás, a ló és a tehén vakarása, csutakolása (az én időmben ökrök már nem voltak). Ellestem, miként állították be az ekét tarlószántáskor, vagy mély-

szántáskor. Tudom, hányadik borozdába kell a kukoricát vetni és hányadikba a tökmagot. Vezettem lovat gépi gabonavetéskor, ekekapázáskor, fogas- és lánchoronálás idején. Hatéves koromban már szedtem a markot aratás idején, szerettem kapálni a kukoricát, a krumplit és a takarmányrépát. Nagyapámmal gyalog mentünk veteményezni Újföldbe, Kemesben éjjel őriztük a szilvát, nehogy illetéktelenek szedjék meg. A szúnyogok ellen olyan tüzzel védekeztünk, amelyre nagyapám trágyát szórt, az nagy füstöt csinált. Nagyapám a szintén földünk végében lévő meggyfákról pipaszárnak alkalmas ágakat vágott, amiket, mikor kiszáradtak, tüzes acéldróttal fűrt, hogy kiégesse belőlük a belet. De vágott jó ustornyeleket és légycsapó-nyelet, mely utóbbi jól hajlott, s nagyot csapott a nyáridőn oly arcátlanul bosszantó „pusztújjákra”.

Nyáron minden nap estefelé mi is kiültünk az utcai kispadra. Ha arra jött valaki, beszélgettek és én hallgattam őket. Szomszédaink között sok volt az öreg: Nacsa András és felesége Örzse néni, az öreg Böndi Sándor, a vőfélyes Ördög Sándor, Kószó Arany Mihály, a kőműves Kószó Imre, a Kuszi sógor, az öreg Bajorné, végünkben Tari Ambrus bácsi, kicsit távolabb pedig a nagybajuszos Révész Jóska bácsi. Vasárnap délután két karikában is filkóztak az emberek, arrébb az asszonyok földre terített gyékényszőnyegen ülve beszélgettek. Akár a férfiember, akár az asszonyok között mindég voltak, akik szerettek mesélni. Nem klasszikus mesék voltak azok, hanem emlékezős arra, miket meséltek nekik gyermekkorukról a nagyszüleik és a hozzájuk hasonló, sőt a náluknál is idősebb öregek.

Kivételes szórakozást jelentett a szombat este télen is, meg nyáron is, amikor a negyedik szomszédunknál, nevezett Smercell József fodrásznál első világháborús katonák meséltek ottani emlékeikről. Megesett, hogy nagyapám jött értem, mert nagyon ott felejtkeztem. Beszéltek Galíciáról, Lembergről, a Himalájáról, felidéztek, hogy „Megállj, megállj kutya Szerbia, nem lesz tiéd a Hercegovina...” Egyikük huszár trombitás volt, s most tenyeréből formált „bürtrombitán” fújta az Imááához!-t, a Takaroodóóó-t, a LÓÓÓra!-t, a LÓÓÓRÓÓL-t, hogy csak úgy peregtek a legyek a falról lefelé. Beszéltek, melyik gazda lova vagy tehene ellett, hányat fialt a Burkunék és hányat a Kuskula Piros anyakecskéje. Minden érdekelt, amiket azok az öregek beszéltek, melyek révén voltaképpen száz esztendőket mentem én is velük együtt vissza az időben. Eközben természetesen tanultam el nagyanyámtól és a környékbeliektől a gyékénymunkákat, igaz, szőni ma sem tudok. Beleszülettünk a sok-sok tárgyias és tárgyak nélküli játékba. Lakodalmakban szinte észrevétlenül tanultam én is a dalokat és a táncokat. Dalolni is, táncolni is nagyon szerettem, s ma is eljárom jó zenére a darudübörgőst, a lippentőst, a mártogatós, a lassú és a friss csárdást, de lábomra áll – mondják – az olajos is.

A disznóvágás Tápén disznóbál, mivel vacsora után citeraszó mellett valóságos citerabál kerekedik ilyenkor.

A lakodalmi készülődés és a kendővitel, az esküvői menet, a vőfély szövegei, az újasszony tánc, a sátorbontáskori darvadozás, mind-mind az enyéim is lettek, de megkönnyeztük a temetéseket, ettünk tori túrút, mert ezek is hozzátartoztak mindennapi életünkhöz. Mentünk, ha a rokonék víz előtti ágasos házat bontottak, amikor Kószó Imre bácsi, Nacsa Pali bácsi, Húrka Tamás bácsi, vagy a Bodai testvérek új házat építettek. Hallgattuk, mily csodálatos nótákkal vetek búcsút legényeink, amikor besorozták őket. Mentünk vasárnap délelőtt a szentmisére, a májusi *léániákra*, ott voltunk

az októberi ájtatosságokon is éppúgy, mint a szálláskereső, februárban pedig a *lúrdesi* kilenceden. Láttam, miként veri Postás Miska bácsi és felesége ezrével a vályogot, arrébb meg a helyi cigányok szakajtottak, áztattak, tapostak és terítették, majd százasolták a formás építőanyagot. Mentünk nyári vasárnap déltájban a Tiszára, ahol a lovakat úsztatták a nagygyatás tápai legények, néhány idős meg a teheneiről áztatta le a csimbókokat. Aztán mentünk délután, hogy megmártózzunk a Tisza vizében. Szívesen mentem a templomba ministrálni, harangozni. Ismertem a harangozás, a misék, vecsernyék rendjét. El-elszaladtam én is az Ördögh Sándor, máskor a Fercsi, vagy a Mojé korcsmájának udvarára, ahol legények és házas emberek kugliztak, de beosontam a bálterembe is, amikor a KALOT legények és a KALÁSZ lányok bálók előtt maguk fabrikálta színfalak között népszínművekkel szórakoztatták a falu népét. Mentem én is betlehemezni. Waldmann József kántortanító szerkesztett számunkra is betlehemes játékot, csak arra kellett ügyelnünk, hogy mi, mint fölvégiek véletlenül se tévedjünk át Tigérhátra, mert akkor megverték a tigréhátiak. Mint ahogyan mi sem szerettük őket Fölvégen látni. Tavasztól ősziig a tágas libalegelőn játszottunk estefelé, még akkor is, ha a földből fáradtan értünk haza. Aratás után néztük, miként csépelnek a szegedi Kitter, a Bába, a tápai Vincze Mukka és mások cséplőgépei. Hordtuk a vizet a már rég betemetett sárgagödörből a kazlak elé tett hordókba, dézsákba és elkergettük a libákat, akik oly nagy buzgalommal csipegették a kazlak oldalából ki-kandikáló kalászokat.

A komp főként akkor járt sűrűn át meg vissza a Tiszán, amikor a Tápairétről kocsiszámra hordták a gazdák a kevés gabonát az innenső oldalra: a Kisgyöpre és a Nagykerékgyöpre. Órákig elnézegettem, amint a négy evezős dereglyével mentek a gyalogosok, hogy a kompban a kocsiktól ne vegyék el a helyet. Később már én is húztam a kompkötelet, eveztem a dereglyében és láttam, amint Cs. Nagy Pista bácsi és Nyinkó Pista bácsi halat szedtek a varsából, s tették a gyalogbárkájukba.

Akár otthon a szülőházban, akár az utcán voltam, jártam, mindenütt a mi ö-ző beszédünket hallottam, így természetes, hogy ma sem tudok másként beszélni, csak ö-vel.

Vasárnap mise után nagyanyám mindég süttött kalácsot. Csak kalácsot, noha ehhez tudni kell, hogy Tápén idősek ajkán a sütemény neve máig kalács. Láttam, miként készült nagyanyám a kenyértészta készítéséhez és azt, miként dagasztotta nagyapám, és alig vártam, hogy a frissen sült kenyérből ehessek mézzel.

Kis falu volt a miénk. Mindenki ismert mindenkit. Mindenki köszönt mindenkinek, haragosok tán nem is voltak itten. Ebbe a csodálatosan szép tápai világba születtem és nevelődtem. Nagyszüleim halála után végleg a szüleim házába kerültem. Akkor már a szegedi (Pick) szalámigyárban voltam hentes tanuló. A nagyszülői házba egyre ritkábban, de el-elmentem. Hallani véltem nagyapámat, amint reggelizni hív: „Gyere önni, Józsika!” Máskor meg ezt: „Máma ki kéne mönni Újfödbe egy kis céklalevélért, azt hozunk pár szál gyökeret, répát. Nemsokára elvetjük a dinnye magokat, jó?” És hány-szor felidéződik nagyanyám hangja: „Józsika, szödd össze a tojásokat!”

Ébredésem a néprajz felé

Amíg főutcai (Kossuth utca 40. alatti) házunkban laktam, mindég arra gondoltam, milyen jó is lett volna örökre a szülőházamban maradni, abban a látszólagos,

mégis oly mozgalmas valóságban, amely szinte észrevétlenül nevelt az életre, a múlt föltétlen megbecsülésére. Ahogyan sorban elháltak hajdani szomszédaink is, egyre éreztem, hogy meg kellene menteni valamit a gyermekkorom csodaszép világából. De ennél tovább nem jutottam. Ebben a nagy hiányérzetben hallottam arról, hogy 1960 táján megalakult Tápén a honismereti szakkör. Egy alkalommal az utcán szólítottam meg Molnár Imre tanító urat, a szakkör vezetőjét, nem lehetnék-e én is szakköri tag? Mosolygott és mondotta: „Diákok vannak ott, s te már öreg vagy oda.”

Pár nap múlva édesapám által készített kolbászt kellett vinnem Bálint Sándorhoz a szegedi Tömörkény utcába. Sándor bácsit kisgyermek koromtól jól ismertem, hát elmondtam néki, hogyan jártam és azt, hogy én szeretnék néprajzzal foglalkozni. Gondoltam, hogy három „szakmám” már van: értem a gazdálkodást, a gyékénymunkát, kitanultam a hentes, a mészáros, a lóvágó és a cincár (juh- és kecskevágó) húsos szakmát, ami mellett jól ismerem Tápé folklórhagyományait is, hát miért ne lehetnék néprajzgyűjtő? Visszaemlékeztem, amikor Sándor bácsival mentem Palika Örzse nénihez, Vaskó Annus nénihez, anyai nagyanyámhoz és sok időshöz, hadd halljam, mire kíváncsi és hogy miket mondanak az ő kis magnetofonjára. Beszéltek és énekeltek. Beszéltek ember- és állatgyógyításokról, mondták a sok szép imát, zengték a búcsús énekeket, mások meg a szép népdalokat.

Bálint Sándortól könyveket kaptam, amelyeket hazaérve figyelmesen elolvastam és úgy tetszett, milyen sok olyat olvasok, amelyeket nagyapámék közelében megéltem!

1967-ben, augusztus huszadikán már nő vagyok, három éves fiammal az utcán üldögéltem. Egy személygépkocsi állt meg és vezetője kérte, segítek néki régiségeket szerezni, mert Pestre szeretné vinni a lakásába. Elmentem vele, hadd próbáljam meg, adnak-e nékem régi tárgyakat földíjeim. Adtak, mire én másnap munka után hozzáfogtam, hogy falumúzeumot hozzak létre.

Gyűjtés – lendületben

Eltökélt és határozott szándékkal jártam éveken át a házakat, miközben a Vártó utcában megépítettük magasföldszintes házunkat. Azért két szintest, mivel a tárgyak szinte naponta szaporodtak, miközben egyre erősödött bennem a néprajz iránti érdeklődés. Mindenekelőtt a szülőházam padlását néztem át, ahonnan már csak kevés tárgyat tudtam összeszedni. Megmaradt viszont a négy fiókos sublót, a sarokpad, a szép faragású kaszni (almárium), a Szent Antal szobor, amely a nagyház sublótján állott gyermekkoromban és egy zöld kockák között piros virágos, csempült szélű, cserép literes bögre, amelyből nagyapám ette a *bivalytej*be (feketekávéba) aprított cukros kenyeret.

Megtaláltam néhány porcelán szent szobrocskát, fali feszületet, kisebb és nagyobb keretes szentképeket, két karszéket, az egyik sifonszekrényt, néhány párnahuzatot és egy 1925-ből való Kincses Kalendáriumot. Előkerült a párszárító, a pörnyevonó, a piszkafa és a sütőlapát, sőt egy teknőtartó székláb is. A hosszú nyelű kazlázó favilla, a céklaszelő, a pörzsölő (két ágú) villa, a szalmahúzó horog nyele már imitt-amott szuvasodott, de örültem, hogy megmaradtak, hiszen sokat dolgoztam velük. Találtam szárvágókat, sarlókat és egy kaszát is.

A házba nagyapámék életében már apám Antal bátyja és családja került eltartónak. Eladott házuk árából fizették ki nagyapámék hatalmas, rájuk kényszerített kulák adóját. Mivel az a pénz is kevés volt, eladásra került a nagy magtár, a polyvás és a nagy ól, a mézsárszék. Csak a fiaztató ól, a kacsá- és a tyúkfól és a kocsiszín melletti nyári konyha maradt meg. Beszélték, hogy amikor a magtárt bontották, a hatalmas és kisebb cserépfazekakat lehajigálták és élvezték, hogy milyen nagyot durrantak, amikor a kövezen széttörtek. Aztán sorra jártam az utca házait és valósággal kéregettem a régi tárgyakat, eszközöket. Szerencsés időben kezdtem a gyűjtést, mivel a térszében már nemigen használták a régi szerszámokat, közben a házbelső és a viselet is erőteljesen kezdett átalakulni. S mivel gyermekkoromban kis társaimmal sorra takarítottuk le cséplés előtt az új termések fogadására a padlásokat, sok helyen emlékeztem, mit hol láttam és azokat elkértem. Mindenki szívesen adta, mivel kérdéseimre megmondottam, hogy szeretnék létrehozni egy néprajzi gyűjteményt, hadd lássák a következő generációk, miként éltek elődeik és mi.

A szalámigyárban reggel hattól délután háromig dolgoztam. Volt egy újság ott, a Húsos Híradó, amelybe verseket írogattam. Aztán kisebb, pár oldalas tárcákat, olyan témákat, amelyeket idős pickesektől hallottam, vagyis: próbálgattam, mi maradt meg bennem abból a fogalmazás szeretetből, amelyre a szegedi zárdában (a Miasszonyunkról elnevezett, a Szegény Iskolanővérek Szentháromság utcai iskolájába jártam elemibe 1944–1948 között) Angelika kedves nővér, a tápai általánosban (1948–1952 között) Waldmann kántortanító tanított. Mivel gépelésre alkalmam és módom nem volt, dolgaimat töltőtollal írtam, amiket egy irodista asszony legépelte és rendre le is közölte őket.

Az időközben (1949-ben) Rákóczi Ferenc nevére változott utcában sok tárgyat szereztem. Amikor hazafelé vittem őket, meg-megkérdezték, nem lettem tán ócskás? Dehogyan bántottak meg, ám kérdeztem, náluk is lenne-e valami nékem való? Mások megszólítottak: „Józsai, gyere el, nálunk is vannak ilyenek!” És én mentem. Nagy a tápai Lele család. Dédszüleiméktől maradt tárgyak sora került elő, aztán mentem az oldalági rokonokhoz és mindenkihez, akinél éreztem gyűjteni valókat. A hazavitt tárgyakat azonnal egy vonalas spirál füzetbe írtam, úgy, ahogyan Bálint Sándor javasolta, ami – később már tudtam – hasonló volt a hivatalos tárgyleltárkönyvben meghatározottakhoz. A sok cserépedényt, szentképeket és annyi mást a feleségem takarította és mivel egy-két bútorom is volt már, kezdett kialakulni az a házbelső, amelyben gyermekkoromban élhettem. Ettől fogva még tudatosabban jártam házról-házra, hogy minél tökéletesebben tudjam berendezni a „nagyház”-at, a pitvart és a konyhát. Amik nem illettek oda, egy szobát raktárként töltöttem meg, majd egy újabb helyiség is raktár lett. Amíg nappal a gyárban dolgoztam, délután gyűjtöttem, hétfőn, szerdán és pénteken estefelé a Radnóti gimnáziumban (munkás gimnáziumban) tanultam, mivel korábban éppen a ránk sütött kulák voltunk miatt nem állt módomban. Szabad estéimen pedig tápai parasztházak kicsinyített mását, később a templomunk 1770. évi állapotát másoltam meg kicsinyítve.

Fényképezőgépem nem volt, ezért Józsi fiamnak – aki gyakran jött velem gyűjteni – vettem egy Szmena 8-as masinát 360 forintért. Azzal kezdtem fényképezni a régi házakat, az időseket téli, nyári és ünnepi viseletben, az egyházi ünnepek körmeleteit, a halászokat, a gyékénymunkát, a tápairéti tanyákat. S hogy a réti tanya fotó-

zást jól tettem, azt követően tudtam meg, amikor az 1970-es árvészély idején szinte mindet elpusztította a falu akkori vezetése: Bodó István és Csejtei Istvánné. Ugyanis kiderült, hogy nem volt szükség a tanyarombolásra!

Házunk alagsora tehát kezdett múzeum jellegűvé válni. A nagyház mellett kialakult a konyha kis katlannal és berakott tűzhellyel, a házbelsőben kemencét építettem (magam raktam a katlant és a tűzhelyt is). A konyha falaira virágos és alakos tányérokat, cserép leveses tálakat, csíkmákszűrőket, tökszelőt, csigatészta készítéséhez nyüst darabot, fa sótartót gyűjtöttem. De került fából, cserépből, sőt üvegből való vajköpülő, fa krumplitoró, cserép pecsenyesütő és igen sok cserépfazék, szilke, tejes fazék, vizes kanta és korsó, amelyekkel benépesedett a kis konyha. A nagyobb tálak, vajlingok, a széklábra tett fateknő a képzeletbeli pitvar falára kerültek, alá a menyaszi láda, amelyre cserépedényeket raktam.

A képzeletbeli pitvarban áll három ház- és a templommakett. A falon halász szerszámok és gyékényes emlékek: kasza, bocskor, szatyrok, fényképek, vízholdó abrnyica, de van ott két különböző korszakból való konyhaszekrény és egy faláda az oldalára szerelt kukoricadarálóval.

A nagyházban tehát nagyszüleim bútorai és zömmel a Lele családtól gyűjtött családi képek és szentképek vannak és előkerült egy régi bölcso is, amelyben sok kis Lele-csemete ringott. A szentsarokban a pad sarkában ma is ott van a kenyérkosár, fölötte a szentelt gyertya, amelyeket a békesség színével, kék szalaggal kötöttem át. Az eredeti – lévén az 1920-as évekből való – nagyon tönkrement. A nagyházban két sublót teljes sublótdíszben áll, érzékelve, hogy az idős házaspárral egy fedél alatt él a fiatal pár, a gyerekeket pedig a bölcso és az ágy alá tolt kerek ágy idézi. A házbelsőben és a konyhában általános tápai elrendezést eszközöltem, igaz, a sok Lele-dolog engem elsősorban a nagyszüleimnél töltött évekre emlékeztet, s szinte közelemben érzem őket. Ehhez segít a falon látható, róluk is készült fénykép. Közöttük olyan, amelyen nagyapám még legény, és ott vannak nagyanyámmal együtt idős korukban készült képen.

A konyha elől kifelé haladva bal oldalon van Török Istvánné Kónya Rozália „koszorúfej” emlékszobája. Az imádságos, hajdan Bálint Sándornak, Erdélyi Zsuzsannának, Polner Zoltánnak és sok Tápéra eljutott kutatónak hiteles adatokkal szolgáló asszonynak azért állítottam emléket, hogy érzékeltessem: egyszerű parasztság is sokat adott a magyar és az egyetemes tudománynak.

Az emlékszobával szemközt van a Bálint Sándort képekben idéző szoba, amely egyben a dolgozószobám. Itt készültek a kis házmakettek, itt leltároztam és leltározok ma is tárgyakat, filmeket, itt tárolom dobozokban a kézirataimat, a megjelent írásaimat, a gyűjtőfüzeteket és egyéb papírgyűjteményeket. Ennek a szobának egyik sarkában áll egy 18. századból való konyhaszekrény, egy sifonszekrény és nagyanyám szépen faragott almáriuma. És itt van egy régi, hajdan a Pick család tulajdonát képező íróasztal, amelyet akkor kaptam a gyár vezetésétől, amikor szembetegségem miatt rokkantnyugdíjba kényszerültem. Abban az időben – 1968-ban – ugyanis délelőttönként csontoztam, szalámit kötöttem, délután szinte egyszemélyes írója és szerkesztője voltam a Húsos Híradónak.

A két emlékszoba előtti folyosón van a vizes kantákkal telt korsóálló, fölötte téka tányérokkal és egy nagy-, vagy elsőtál. Itt látható a *tejjeszék*nek nevezett kis szek-

rényke, amelynek tetején vajkőpülő és tejeskőcsögök (fazekak) vannak. A falon tálak, tők- és káposztaszelő gyalu, kisebb téasztázúrók függnek.

Az udvarból belépve egy kis előszoba fogadja az ide érkezőt. Cserépedények és halzsírtartó faedény van egy kettévágott korsóállón, a falon gazdasági szerszámok és gyékényszövő bordák sorakoznak. Egy tablón idős tápaiak fényképei láthatók ajtóra szegezve. Az ajtón belül van az egyik, már említett raktár, a másik pedig, amelynek oldalai és teteje palalemezekből van, az udvaron áll. Amíg a bentiben házbelsőbe való tárgyakat, addig a kintiben zömmel gazdasági eszközöket és szerszámokat tartok.

Látogatók a gyűjteményben

A gyűjteményt Bálint Sándor szinte havonta megnézte és örült minden új szerzeménynek, kiváltképp a vallásos tárgyaknak és följegyzéseknek. Amikor szembetegségem miatt a szemészeti klinikára kerültem, át-átjött hozzám és sok olvasnivalóra hívta föl a figyelmemet, de arra is, hogy most ne erőltessem, pihenjek.

Édesanyám kételkedőn, édesapám gyanakvón fogadta a régi tárgyak iránti elkötelezettségemet. Ám amikor Bálint Sándortól hallották, milyen megszállottsággal és alázattal végzem ezt a munkát, lassan fölengedett kétkedő gyanakvásuk. Legfőképpen 1971-ben, amikor Bálint Sándor társaságában Ortutay Gyula, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke és felesége tekintette meg gyűjteményemet.

Amikor a szemészeti klinikáról másfél hónapos kezelést követően hazatérhettem, már tudtam, hogy a szalámigyárban tovább nem dolgozhatok. Édesanyám ezt elmondta Bálint Sándornak, aki megígérte, hogy segít. Mielőbb beszélt Juhász Antal néprajzkutatóval, a szegedi múzeum munkatársával. Ez még 1969 nyarán történt, de mivel éppen igazgatóváltás készülődött (Bálint Alajos helyére 1970 májusában Trogmayer Ottó került) az én félműszakos foglalkoztatásomra csak 1970 június elsejétől kerülhetett sor. Addig – kerek egy esztendeig – fizetés nélküli segítsége lehettem Juhász Antalnak, akivel nem sokkal azt követően ismerkedtem meg, hogy édesanyám beszélt Bálint Sándorral. Nagy Bence Pál adatközlőmmel beszélgettünk az utcán, amikor egy rövidnadrágos, kerékpáros fiatalember köszönt ránk. Egy ideig hallgatózott és nézte a jegyzeteléseimet, majd megkérdezte, mi végre ez a gyűjtés? Nem emlékszem már a válaszra, csak arra, hogy Pali bácsi kérte, mutassam meg a fiatalembernek a „múziumot”. Bejöttünk és bent mutatkozott be, én is néki. Kiderült, hogy hallomásból már tudunk egymásról, és azonnal tegeződünk – kezdeményezésére –, és örült a véletlenszerű találkozásnak.

Másnapra behívott a múzeumba, ahol én második elemista koromban éppen Bálint Sándorral jártam életemben először. Akkor beszéltük meg, hogy mikortól lehetséges a munkábaállás, voltaképpen akkorra telt le az egyéves „kötelezően táppénzes állományú” betegszabadságom is. Kaptam néprajzi könyveket, egy tárgyleltárkönyvet, és számomra igen meglepő felkérést. A Tápé kötet szerzői már javában gyűjtötték Tápén, és a „Közlekedés, teherhordás”-ra nem volt szerző. Már aznap hozzáfogtam, és másnapra harminckét oldalon ceruzával megírtam, amit hamarosan be is vittem. Pár nap múlva, hogy elolvasta, kijött és azért ajánlotta közös szerzeménynek, mivel nékem semmi gyakorlatom nem volt még monografikus feldolgozásban. A dolgotatot én már csak a kötetben láttam ismét.

Bálint Sándor egyre gyakrabban jött ki, hadd ringatózzon a sok tápai kincsben és együtt mentünk el Magyarai Jánosné Gyöngé Örzse nénihez, Kónya Roza nénihez, szüleimhez és a rokonokhoz, akikkel azért ismerték már egymást, mivel nagybátyám, Lele József képzős tanítványa volt Szegeden, és hát Bálint Sándor az én szüleim lakodalmán volt legelőször Tápén. Nagyanyám (anyai nagyanyámról van szó, akiről azt mondta Sándor bácsi, hogy „Etel néne, Palika Vera néni, Palika Örzse néne az én parasztlektoraim”) ugyanis a tápai pappal íratott szép levelet Bálint Sándornak és édesanyjának, amivel meghívta fia tanárát édesanyámék lagzijába. Amikor Sándor bácsi a szüleimhez és a rokonsághoz is kijött, biztatta őket, hogy segítsenek nékem, mely kérését hála Istennek mind megfogadták és segítettek, amelynek nyomán méginkább gyarapodott – mostmár sok-sok viselet és egyéb textíliákkal a gyűjtemény.

Egyik alkalommal nálunk vasárnap délutánoztunk, velünk volt Sándor bácsi is, amikor azt mondta: „Édös Jóskám, te mögállítottad Tápén az időt, nagy eredmény ez tőled, csak gratulálni tudok.” Ez a mondata nagyon megragadt bennem, és most már én is próbáltam úgy tekinteni a sok szép tárgyra, mint néprajzi értékekre. Olyanokra, amelyek egyenként is, de legfőképpen együtt jelentik a tápai gyékényes és halászó múltat, a viselet, a folklór, a gazdálkodás hagyományait és mindent, ami Tápé népéletét és történetét jelenti. Főként övele jöttek szegedi volt tanítványai a gyűjtemény látására, de jöttek Juhász Antallal, Andrásfalvy Bertalannal, Katona Imrével, és a Tápé kötet minden szerzőjével. Csak Molnár Imre honismereti szakkör vezető és felesége nem jöttek el, mivel konkurensként kezeltek és munkámra irigykedve figyeltek. Persze, ők sem mutatták meg nékem soha a honismereti gyűjteményt, ennek ellenére én máig nagyon tiszteltem őket és munkájukat.

Ortutayék látogatása előtt már hónapokkal kértem Juhász Antalt, hogy egy általam vett vonalas füzetbe, mint vendégkönyvbe írjon ajánlásokat nékem a további munkámhoz. Megtette, majd következett Gráfik Imre budapesti néprajzos. Mire Ortutay jött, már több elismerő mondatot olvasott főként tápaiaktól. Bejegyzését ma is fejből tudom: „Országos példa is lehet ez a gyűjtemény. Egyetlen ember munkája Tápéért, az egész nemzetért. Büszkék lehetünk ennyi emberi érték, ilyen becsülendő munka láttán.”

Bálint Sándorral jött ki Pertti Virtaranta finn nyelvész professzor, Gulya János néprajzos, Erdélyi Zsuzsanna és számtalan jó nevű és hírnévű tudós, hogy szinte minden hónapra jutott nagytekintélyű látogatóm. Ortutay Gyula, akit a nyilasok üldöztek, nálam találkozott nagybátyámmal, Lele Ambrussal, akinek házában talált menedéket családostól. Mily nagy volt a találkozás öröme, leírni is alig lehet: percekgig szorították egymás kezét.

Ortutay Gyulát őszintén meglephette a gyűjtemény, mivel pár nappal később Pestről küldte Ruffy Pétert a Magyar Nemzettől, aki Egy munkás magánmúzeuma címmel írt a gyűjteményről és munkámról. Ugyanazt a cikket az Úttalan utakon című kötetében is közölte. Ezt követően minden hét végén sok volt a látogatóm és egyre-másra már nem csak magyarok, hanem külföldiek is. A gyűjtemény Ifj. Lele József magángyűjteménye névvel 1978-ban kapott működési engedélyt, s része lett az országos múzeumi hálózatnak.

A Juhász Antaltól kapott leltárkönyvbe mostmár a hivatalos leltáradatok kerültek, vagyis megkezdtem a feldolgozást. A negatívok leltározására is kaptam leltárkönyvet, és mivel egyelőre díjtalan segítőként már mellette dolgoztam leltározások idején is, megtanultam a leltározás csinját-bínját. Voltaképpen Bálint Sándor lett a szellemi vezetőm, míg Juhász Antal a tanítómesterem.

A szegediek már hétközben is érkeztek, főként a szabadtéri játékok idején vendégeikkel együtt. Pár évben ezen időkre gyékény feldolgozás bemutatókra hívtam tápai asszonyokat, akikkel együtt feleségem is szívesen mutatta, miként hámiztak, selymeztek, sodrottak, szőttek a tápaiak régen. Ugyanő mosta és vasalta, a sublótokban elhelyezte a gyűjtött ruhákat, amikhez én nem értettem.

Tápai vasárnap címmel hívogattam újsághirdetésben az érdeklődőket, s az autóbustól népviseletbe öltözött fiatalok karéjában érkeztek meg. Ilyenkor Bálint Sándor, Juhász Antal és Trogmayer Ottó tartottak itt előadásokat, nagy érdeklődés mellett. A Délmagyarországon Tandi Lajos adott fényképes hírt legelőször a gyűjteményről, nem sokkal később Polner Zoltán a Csongrád Megyei Hírlapban. Ugyanők arra kértek, hogy másfél-két oldalas írásokat küldjek nekik, amiket szívesen közölnek. Megtettem, mivel akkor már a múzeumban voltam és gépelni is tudtam.

A tárgyak szeretete mellett fölfedeztem az írás szépségét is. Ez azzal járt, hogy szinte hetente írtam Hagyományok Tápén címmel, amelyekből a jól sikerülteket bevitettem valamelyiküknek és közölték.

Juhász Antallal sűrűn mentünk a szegedi tanyavilágba. Ezekben a gyűjtőutakon tanultam meg igazán az adatgyűjtést. És sok tanyai emberrel ismerkedtem meg, köztük a röszei Nagy Antallal, kinek tanyájához legényke koromban az unokabátyáimmal együtt én is hordtam lovaskocsinkkal a trágyát és megismert, mert már akkor is szemüveges parasztyerek voltam.

Gyakran időztem és nézelődtem a gyűjteményben, ott éreztem jól magamat: beszélgettem a tárgyaimmal. Rájöttem, hogy minden tárgycsoport lehet egy-egy kisebb-nagyobb cikk, tanulmány témája. Nagy Bence Pál, Karai Hideg Sándor, Magyariné Gyöngye Örzse néni, Lele Ambrus bácsi és a többi nagyidejű és jó emlékezetű tápaiakkal való gyakori beszélgetéseim is adtak jó és megírandó témákat. A néprajzi és nyelvjárási pályázatra kezdtem írogatni, ahol első, második helyezést is értem el.

Mivel a szegedi lapokban, majd a néprajzi szakfolyóiratokban, majd az Új Emberben, a Vigiliában, a Magyar Nemzetben és más újságokban már elő-előfordultak írásaim, s ehhez jött, hogy a pályázatokon díjazott tanulmányaim a szegedi múzeum évkönyvében és a Honismeretben megjelentek, már nem csak tárgyi, hanem szellemi vonatkozásokban is – Bálint Sándor szavaival – megállítottam az időt, a tápai időt.

Az egyre szaporodó látogatók hírért vitték sokfelé a gyűjteményemnek, aminek nyomán egyszer csak jöttek a rádiósok, a tévések, s most már tudomást szerezhettek róla az ország más tájain is.

A tárgyak nagy szeretete mellett egyre több időt szenteltem és szentelek ma is az írásnak. Kötetbe foglaltam Juhász Antal segítségével a Hagyományok Tápén sorozatom több cikkét. Nem sokkal később egy újabb csokrot Tápai élet, tápai szokások címmel egy minikönyvben. Bálint Sándor tragikus halálát követően elhatároztam, hogy kezdeményezem boldoggá avatását. Nagy levelezésbe fogtam és a „Lehetséges-e boldog Bálint Sándor?” kérdésemre csak olyan válaszok érkeztek, amelyek Igen-t,

Lehetséges-t mondanak. Gyulay Endre Szeged-Csanád megyei püspök előszavával írtam egy könyvet Az Úr készen találta őt (Bálint Sándor élete) címmel, amely sok válaszelevél idézetet is tartalmaz.

A negyedik könyvem címe: A tápaiak hite. Ebben a templomról, a temetői kápolnáról, a Szent Antal tiszteletéről, az út menti keresztekéről és szobrokról, a búcsújárásokról és a tápai búcsúkról, a falu művelődési és szórakozási alkalmairól írok sok fényképpel illusztrált tanulmányokat.

Külön tanulmányaim születtek a tápairét tanyáiról, a tápai bokrétáról, Tápé temetőiről és számos olyan témakörrel, amelyek kellőképpen egészítik ki a tárgyi gyűjteményemet. Munkámról és gyűjteményemről Wirth István készített kisfilmet.

Hogy mennyire sikerült megállítanom Tápét az időt, talán az elismerések igazolják: 1973-ban miniszteri dicséretet, 1975-ben Magyar Kultúráért érmet, 1984-ben Juhász Gyula-díjat, 1998-ban Tömörkény István-díjat, 2000-ben Tápéért életműdíjat kaptam.

Többre már nem is vágyom, igaz, nyomdakész a Tápé és a gyékény, a Pick szalámi és parasztkolbász*, a Pósa Rozit, azt a szép lányt megölték, a Hit és a pedagógia, a KALOT és a KALÁSZ nemzetnevelő hatása, a Hagyományos orvoslás Apátfalván, a Hitélet és népi orvoslás Zákányszéken, a Hátrahagyott üzenetek, valamint jelen anyagom.

Záró gondolatok

Gyermekkoromban olyan dudás akartam lenni, aki a disznócsürhe után megy és ökörtülköt fúj. Később olyan, aki rezeszt fúj lakodalmi menet idején. Komolyabb gondolatom volt, hogy apám szakmáját, a mészáros és hentes szakmát magasabb szinten, élelmiszeripari technikusként művelem. De szerettem dolgozni a földben, az állatok barátaim voltak és maradtak. Aztán, hogy kuláklistasokká aláztak minket is, lettem hentes tanuló, majd munkás gimnazista. A szembetegség tett 31 évesen rokkantnyugdíjassá, s lettem a magam szorgalmából és erejéből néprajzgyűjtő-kutató, -íróvá. Mindez nem ment volna kellő családi háttér nélkül. Nagyszüleimnél kezdtem a magam parasztegyetemét, majd a szalámigyár nevelt emberi tartásra, miközben hívőként máig tartom katolikus hitemet. Mód nyílt a számomra, hogy a nyíregyházi tanárképző főiskolán hallgatója lehettem négy éven át (nyaranta) a honismereti nyári egyetemnek, majd újabb négy nyáron a Honismereti Akadémiának. Voltaképpen életem nagyobbik részében azt csinálhattam, amihez kedvem volt és amihez kitartó érdeklődés és tanulás után kellő érzésem és értékelésem alakult ki.

Most már várom, a három lányka unokánk közül melyik viszi tovább ezt a megállított tápai időt, hogy általa is tudják majd értékelni ők és a tápai nemzet a hajdanvolt elődök emlékét.

* Pick szalámi és parasztkolbász. Szeged, 2002.

I have turned back the clock ...

by JÓZSEF LELE, Jr.

I spent most of my childhood at my grandparents' place. I would listen to them talking to their contemporaries on Sunday afternoons. They recalled to mind what their grandparents used to talk to them about. Thus I was able to 'store' the memories of four generations, those of my great-great grandfather, great-grandfather, grandfather and my father, while living my own real-time life.

I would often play with old tools and objects stored in the loft of the granary. Over the course of time I developed a strong attachment to them as if they had been mine.

I was familiar with old tools, objects and terms. I lived among them. Gradually they became my 'majors', which meant that even though I did not go to university, they enabled me to familiarise myself with every aspect of peasant life and, as a consequence, every detail of village life.

Relying on a previous experience like this, I started collecting objects of ethnographic merit in the summer of 1967. At that time I was a butcher's apprentice. In 1968 another storey was built onto the house where I lived so that the collection, of which I had made an inventory upon Sándor Bálint's recommendation, could be housed on the ground floor. While doing so, I also got considerable help from Antal Juhász.

I also reconstructed traditional interiors like those of kitchens, warehouses, studies and various other rooms. In 1971 the first visitor to the museum arrived: it was Gyula Ortutay, the then chairman of the Hungarian Ethnographic Society, accompanied by Sándor Bálint. It was then that the exhibition was officially opened to the public.

The collection today consists of some 7,000 objects, 12,000 black and white and 6,000 colour slides and 1,500 articles and studies of my own. With this collection, I have been able to turn back the clock in Tápé.

A reconstructed interior of a traditional peasant house in Tápé, miniature houses with thatched roofs, a miniature model of the old Gothic church, rushwork, fishing tackle, some fine items of apparel, a room in Sándor Bálint's memory with photographs of him all over the place, the interior of a pious woman's home and many other objects evoke the Tápé of bygone ages.

Every year thousands visit the exhibition and familiarise themselves with the village, of which Sándor Bálint wrote the following, "Tápé is the oldest fishing and matting village in the Greater Szeged Area, whose history dates back to 1138. Its higher-lying hills were, however, inhabited as early as in the Stone Age."

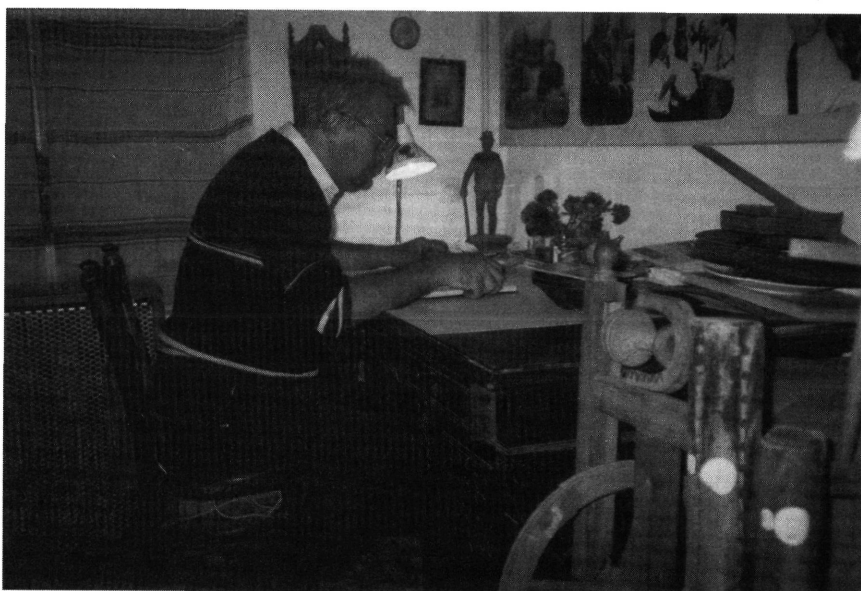
In addition to the innumerable exhibits, there is also a large amount of folklore materials, video and sound recordings.

1. kép. A tápai templom, 1980.

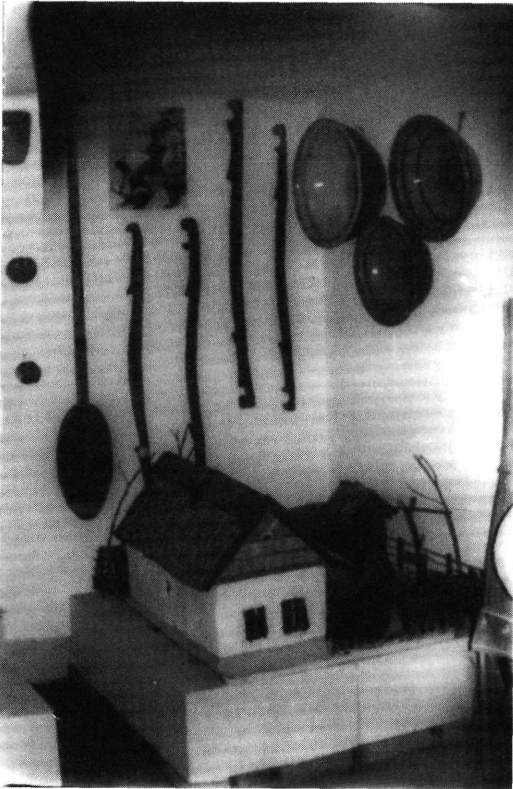
2. kép. Gyékényszövők, balról:
Lele Józsefné és Laczi Istvánné, 1960

3. kép. Ifj. Lele József leltározás közben, 1974.

4. kép. Állattartás eszközei és konyharészlet, 1984.

5. kép. Kiállításrészlet
abronyicákkal és tálakkal, 2000.

6. kép. Házbelső:
szentsarok, 1975.

7. kép. A kiállítást bemutató: a gyűjtő történész egyetemi hallgató fia, 1983.

